

ประกาศตั้งเจ้าพระยา

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เป็นอดีตกาล ๒๔๖๐ พรรษา
ปัตยุบันกาล สัปตสังวัจฉร ธันวาคมมาศ เอกตึงสมสุรทิน
จันทร์วาร โดยการกำหนด

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ เอกอรรคม
มหาบุรุษบรมนราธิราช พิณิตประชานารถมหาสมมตวงษ์ อดิศัย
พงษ์วิมลรัตน์ วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิ
ราชสังกาศ อุภโตสุชาติสังสุทธเคราะหณี จักร์บรมนารถ
จุพาลงกรณราชวรางกูร บรมมกุฎนเรนทรสูรสันตติวงษ์วิสิษฐ
สุสาทิตบุรพาธิการ อดุลยภักษภูพานินหารอดิเรกบุญฤทธิ์ รัษฎ

เล่ม ๓๔ หน้า ๕๑๒ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๓ มกราคม ๒๔๖๐

ลักษณะจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชโนตตะมังคประณต บาท
บงกชยุคล ประสิทธิ์สรรพสุกผลอุดมบรมสุขุมาลัย ทิพย
เทพาวตารไพศาลเกียรติคุณอคุลยพิเศษ สรรพเทพเวศรานุรักษ์
บุริมศักดิ์สมญาเทพทวาราวดี ศรีมหาบุรุษสุดสมบัติ เสนางนิกร
รัตนอัสวโกศล ประพนธปรีชาแก้วสมาจาร บริบูรณ์คุณสาร
สยามาทินครวรดเมกราชดิถก มหาปรีวารนายกอนันต มหันท
วฤทธิเดช สรรพวิเศษสิรินธร บรมชนกาศิศรสมมต ประสิทธิ์
วรายสมโหดมบรมราชสมบัติ นพปูลุสเสวตฉัตรชาติฉัตร ศิริ
รัตโนปลักษณ์มหาบรมราชาภิเศกเมษิต สรรพทศโลควิชิตไชย
สกลมหิศวริยมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาธิราช
วโรดม บรมนารถชาติอาชาวไศรย พุทธาทิตไรรัตนสรณรักษ์
อคุลยศักดิ์อรรคนเวศราชิมดี เมตตาวรุลฉัตรฉัตรไทย อโน
ปไมยบุญการ สกลไพศาลมหารัชฎาธิเบนทร ประเมนทร
ธรรมิกมหารามาธิราช บรมนารถบพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระราชดำริหว่า พระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้ถวายตัว
เป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ภายหลัง
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับราชการสนองพระเดชพระคุณ
ในสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ พระยา
ธรรมศักดิ์มนตรี เป็นผู้ฉันทพิริยอุตสาหะ ในการศึกษา
วิชาอักษรศาสตร์แต่เยาว์มา ได้เข้าศึกษาวิชาครูเป็นนักเรียน

สอนคนแรก ครั้นพุทธศักราช ๒๔๓๗ กรมศึกษาธิการได้เปิด
โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ขึ้น พระยาธรรมศักดิ์มนตรีก็ได้เข้าเป็น
นักเรียนอาจารย์ และเป็นคนแรกที่ได้รับประกาศนียบัตรครู
ของกรมศึกษาธิการ เมื่อครั้งกรมศึกษาธิการจะเริ่มเปลี่ยนวิธีสอน
ในโรงเรียนให้ต้องตามกาลสมัย คือสอนนักเรียนพร้อม ๆ กัน
เป็นชั้น ๆ กระทรวงธรรมการเห็นว่า พระยาธรรมศักดิ์มนตรี
เป็นผู้มีคุณวุฒิสามารถในเชิงวิชาครูและวิธีสอน จึงให้บรรดา
ครูโรงเรียนหลวงในกรุงเทพฯ มาฟังปาฐกถาว่าด้วยวิชาครูแล
วิธีสอนที่วิทยสถานสวนกุหลาบ และเมื่อพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็น
ผู้แสดงจนตลอดวิชา พระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้สำเร็จอักษรย
แลความสามารถบังประโยชน์ให้เกิดแก่ครูอาจารย์เหล่านั้นเป็นอัน
มาก แม้ในเวลานั้นมีผู้ที่ป็นอาจารย์ของพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
เองอยู่หลายคนก็ดี ก็ได้รับคำชี้แจงของพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
โดยเคารพ ภายหลังพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้รับพระราชทาน
ทุนเล่าเรียนหลวงออกไปศึกษาวิชาณประเทศยุโรป และได้
ประกาศนียบัตรครูของประเทศอังกฤษ เป็นสำคัญอีกส่วนหนึ่ง
เมื่อกลับจากประเทศยุโรป พระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ตรวจแล
เรียนแบบแผนวิธีจัดการศึกษาในประเทศอินเดีย ทั้งภาคเหนือแล
ภาคใต้ซึ่งมีสำคัญต่างกัน แล้วกลับเข้ารับราชการในกรม

ศึกษาธิการ ตำแหน่งผู้สอนวิชาครูในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ และเป็นพนักงานแต่งแบบเรียนด้วย ต่อมาได้รับหน้าที่ตรวจแล
จัดโรงเรียน จึงได้จัดวางระเบียบแบบแผนแห่งศึกษาในจังหวัด
กรุงเทพ ฯ วางหลักสูตรระเบียบการตรวจโรงเรียนและสอบไล่
วิชานักเรียนตามวิธีใหม่เป็นลำดับมา จนการศึกษาอย่างสมัยนี้
ซึ่งได้เริ่มขึ้นในกรุงเทพ ฯ ก่อน ได้ขยายแพร่หลายออกไปยัง
หัวเมืองมณฑล ครั้นพุทธศักราช ๒๔๕๕ ประจบเวลาที่พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมือยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระ
พระยุพราช ทรงสำเร็จการศึกษาวิชาต่างประเทศยุโรป เสด็จ
พระราชดำเนินกลับคืนพระมหานครทางประเทศสหรัฐอเมริกา
แลประเทศญี่ปุ่น พระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ออกไปกับขบวน
ข้าราชการที่ออกไปรับเสด็จ เพื่อตรวจและศึกษาวิธีการศึกษา
ของประเทศญี่ปุ่นด้วย การที่ได้ตรวจแลศึกษาแบบแผนวิธี
จัดการศึกษาทั้งฝ่ายตะวันตกจนลุล่วงออก ย่อมกระทำให้พระยา
ธรรมศักดิ์มนตรี เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชำนาญในการจัดการศึกษา
เป็นอันมาก ได้นำแบบแผนการศึกษาอันได้เปลี่ยนแปลงและ
เจริญขึ้นตามสมัยในประเทศต่าง ๆ มาดัดแปลงแก้ไขใช้ใน
ประเทศสยามให้เป็นไปชอบ ประกอบด้วยคุณประโยชน์
และค่าเบรราวตเร็วขึ้นอีกเป็นอันมาก พระยาธรรมศักดิ์มนตรี

วันที่ ๓ มกราคม ๒๔๖๐ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๔ หน้า ๕๑๕

ได้เป็นคุณในการฝึกหัดครู แลแต่งแบบเรียนของกรมศึกษาธิการ มาตั้งแต่ขั้นแรก แบบเรียนที่พระยาธรรมศักดิ์มนตรีแต่งเอง ได้เป็นคุณเป็นประโยชน์แก่บรรดาครูอาจารย์ แลถูกลบุดรทั้งหลาย ก็มีมาก ทั้งพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้เป็นผู้รับราชการในกระทรวง ธรรมการตลอดมา นับตั้งแต่ได้เป็นครูจนเป็นผู้ตรวจจัดการ เล่าเรียนเป็นเจ้าของกรมราชบัณฑิต เป็นเจ้ากรมตรวจ เป็นปลัด ทูลฉลอง เป็นผู้รั้งตำแหน่งเสนาบดี ตลอดจนเป็นเสนาบดี กระทรวงธรรมการ ในพุทธศักราช ๒๔๕๕

นอกจากรับราชการประจำในตำแหน่งหน้าที่แล้ว พระยา ธรรมศักดิ์มนตรีได้รับราชการพิเศษอีกเป็นหลายอย่าง คือเป็นผู้ สอนวิชาครูที่วิทยาลัยทานสถาน เพื่อแก้ไขวิธีสอนในโรงเรียนหลวง ให้ดำเนินตามแบบแผนอย่างใหม่ เป็นกรรมการโรงเรียนข้าราชการ พลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พระพุทธศักราช ๒๔๕๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียน มหาดเล็กหลวงขึ้น รวบรวมนักเรียนมหาดเล็กข้าหลวงเดิม ตั้งการสอนที่โรงเรียนราชกุมารเดิมในพระบรมมหาราชวัง พระยา ธรรมศักดิ์มนตรี ได้เป็นกรรมการจัดการโรงเรียนมหาดเล็กหลวง จัดวางระเบียบการให้ดำเนินเป็นลำดับมา จนได้ขยายการแลย้าย ไปตั้งอยู่ที่บริเวณพระราชวังดุสิตณบัดนี้ ภายหลังเมื่อพระพุทธ ศักราช ๒๔๕๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้รั้งตำแหน่ง

เล่ม ๓๔ หน้า ๕๑๖ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๓ มกราคม ๒๔๖๐

ผู้บัญชาการ แล้วเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ฯ
ส่วนทางโรงเรียนมหาดเล็กหลวง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
หย่อนการระลงคงเป็นแต่กรรมการ และเมื่อได้รับตำแหน่งเป็น
เสนาบดีกระทรวงธรรมการแล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นผู้ตรวจ
การพิเศษมาจนบัดนี้ อนึ่งเมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๕๔ ได้ทรง
ตั้งข้อบังคับลักษณะปกครองของลูกเสือขึ้น ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ฯ ให้เป็นผู้ตรวจการลูกเสือมณฑลกรุงเทพฯ ฯ เป็นคนแรก
ได้จัดการตั้งกองลูกเสือให้เรียบร้อย ยาวรวิเฝ้าหัด ครุเป็นผู้กำกับ
ลูกเสือ ภายหลังกองศึกษาธิการได้ส่งครูเหล่านั้นออกไปรับ
ราชการในมณฑลต่าง ๆ ครุพร้อมนั้นได้ไปเป็นผู้กำกับลูกเสือ
เป็นประโยชน์แก่การลูกเสือในมณฑลทั้งหมดด้วย ส่วนราชการ
ในหน้าที่ผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ฯ ก็ได้ตั้งใจ
อุตสาหกรรมจัดวางระเบียบขยายการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น จน
ได้โปรดเกล้า ฯ ให้สถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นเป็น
มหาวิทยาลัย พระราชทานนามว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ บัดนี้
เมื่อระกุกถึงราชการต่าง ๆ ที่พระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้รับ
สนองพระเดชพระคุณมาทั้งปวงนี้แล้ว ก็เป็นพยานให้เห็นปรากฏ
ชัดว่า พระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นผู้มีความรอบรู้ในวิทยาการ และ
ชำนาญในการจัดการศึกษาอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง มีสติปัญญา
วิจารณ์ญาณอย่างสุขุม ประกอบด้วยความอุตสาหกรรมพิริยภาพ

วันที่ ๓ มกราคม ๒๔๖๐ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๔ หน้า ๕๑๗

เป็นอย่างดี มีความสามารถในราชกิจจานุกิจ กระทำความชอบ
ไว้ในราชการเป็นอันมาก ทั้งเป็นผู้ที่ตั้งอยู่ในธรรมสุจริต
มีอัชฌาสัยมั่นคงเยือกเย็น เป็นผู้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงคุ้นเคยมาช้านาน ทรงมีพระราชหฤทัยในความจงรักภักดีใน
ส่วนพระองค์ แต่ตั้งใจดีต่อราชการอยู่เป็นนิตย์ ตั้งใจปฏิบัติ
ราชกิจน้อยใหญ่ต้องตามพระบรมราโชบายเป็นอันดี มีความ
โอบอ้อมอารีแก่บรรดาเพื่อนข้าราชการแลชนเป็นอันมาก ตั้งตน
ไว้ในฐานะอันสมควรแก่เกียรติยศฐานันดรศักดิ์ ที่ทรงพระมหา
กรุณาชุบเลี้ยงแต่งตั้งไว้ ในเวลานี้ก็ได้รับราชการในหน้าที่เสมอมาแต่
อันมีตำแหน่งสูงสุดแล้ว สมควรจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ยกย่องให้มีเกียรติยศใหญ่ยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการ ดำรัสสั่งให้สถาปนาพระยาธรรมศักดิ์
มนตรีขึ้นเป็นเจ้าพระยา มีสมญาว่า เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
ศรีศาสนวโรปการ สุนทรวรรณจริยานุวาท พิศาล
ศิลปศาสตร์ศึกษาธิการโกศล พิมพ์พงศเทพหัสดิน บรมนรินทร์
รามาชिरราชสวามิภักดิ์ เสมอธรรมจักรมูรธาธร ราชกิจจานุสรสุทธ
สมาจาร ไตรรัตน์สรณาลังการเมตตาวชาชยาศรัย อภัยพิริยบรา
กรมพาหุ นาคนาม ถือศักดิ์นา ๑๐๐๐๐ จงเจริญฤกษ์ขนิษฐาอายุ พรรณ
พลสุขศิริสวัสดิพิพัฒนามงคลชนสารสมบัติ บริวารสมบุรณทุก
ประการ เทอญ